94(498) 1589
9-76

ION STANCIU IULIAN ONCESCU

ROMÂNII ÎN TIMPURILE MODERNE

REPERELE UNEI EPOCI

Editura Cetatea de Scaun

Ion Stanciu Iulian Oncescu

ROMÂNII ÎN TIMPURILE MODERNE
REPERELE UNEI EPOCI

UNIVERSITATEA "VALAHIA"
TÂRGOVIȘTE - ROMÂNIA
BIBLIOTECA MULTIMEDIA
Nr. Inv. X 15738 V

EDITURA CETATEA DE SCAUN

Editor: Dan Mărgărit

Tehnoredactare: Florin Nițulescu

Coperta: Andrei Mărgărit

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
STANCIU, ION
Românii în timpurile moderne: reperele unei epoci/
Ion Stanciu, Iulian Oncescu – Târgoviște: Cetatea de Scaun, 2004
Bibliogr.
ISBN 973-85908-3-3

I. Oncescu, Iulian

94(498)"17/18

ISBN 973-85908-3-3
© Editura Cetatea de Scaun
Marcă a sc Editura Logos srl
str. Maior Spirescu, bl. C4, sc. C, ap. 2, Târgoviște, jud. Dâmbovița
e-mail: margas2002@yahoo.com
Tel./Fax.: 0245-214692; GSM: 0721-209519

CUPRINS

Cuvânt înainte 9

I. Principatele Române în secolul al XVIII-lea și la începutul secolului al XIX-lea 13
Contextul internațional al instalării regimului fanariot 13
Natura regimului fanariot 14
Reformele domnilor fanarioți. Conținutul, obiectivele și caracterul lor 16
Reformele și reacția societății românești 19
Războaiele austro-ruso-turce; statutul internațional al Principatelor Române 22
Viața politică. Mersul ideilor politice 27

II. Situația românilor din Transilvania, de la instaurarea dominației habsburgice până în pragul epocii moderne 33
Intrarea Transilvaniei și a Banatului sub dominația Imperiului habsburgic 33
Unirea românilor cu Biserica Romei 36
Începutul luptei pentru emancipare politică a românilor, prima jumătate a secolului al XVIII-lea 39
Românii și politica absolutistă a Mariei Tereza 42
Românii în epoca iosefinismului 43

III. Principatele Române de la 1821 la 1829 49
Partea I. Anul 1821 în Principatele Române 49
Contextul european și sud-est european 49
Istoriografia românească despre Tudor Vladimirescu și acțiunea sa 51
Viața și personalitatea lui Tudor 55
Pregătirea acțiunii 57
Declanșarea acțiunii și programul lui Tudor 58
Desfășurarea evenimentelor: Tudor și Ipsilanti în drum spre București 60
Tudor Vladimirescu la București 63
Înfrângerea lui Tudor și a eteriștilor 66
Semnificația mișcării lui Tudor Vladimirescu 67
Partea a II-a. Principatele Române sub domniile pământene (1822-1828) 69
Politica internă 69
Relațiile agrare 70
Viața politică 71
Convenția de la Akkerman (25 sept./7 oct. 1826) 72
Războiul ruso-turc din 1828-1829; însemnătatea tratatului de la Adrianopol (2/14 septembrie 1829) 73

IV. Principatele Române sub regimul Regulamentelor organice (1829-1848) 77
Contextul elaborării Regulamentelor organice 77
Conținutul și caracterul Regulamentelor organice 79
Domniile regulamentare și viața politică în perioada regulamentară (1834-1848) 85

V. Economia, societatea şi ideile politice în Principatele Române în prima jumătate a secolului al XIX-lea 91
Condiţiile şi factorii schimbării în economie 91
Societatea şi elementele tranziţiei sociale 93
Semnele modernizării economice 95
Mersul ideilor politice: de la programe reformatoare spre programe revoluţionare 98

VI. Situaţia românilor din afara Principatelor, sub stăpânirile străine, de la începutul secolului al XIX-lea până la 1848 113
Situaţia românilor din Marele Principat al Transilvaniei 113
Situaţia românilor din Banat 120
Bucovina sub habsburgi 122
Basarabia sub stăpânirea rusească 124
Dobrogea sub stăpânire otomană 126

VII. Românii şi anul revoluţiilor: 1848 129
Partea I 129
Precondiţii interne şi condiţiile internaţionale 129
Românii şi revoluţia, de la cele dintâi planuri la acţiuni concrete 131
Evenimentele din Moldova de la 1848 134
Partea a II-a. Revoluţia din Ţara Românească 141
Primele agitaţii şi acţiuni premergătoare 141
Organizarea declanşării revoluţiei – aprilie-iunie 1848 142
Izbucnirea, programul şi triumful revoluţiei muntene 144
Noua putere revoluţionară şi comploturile reacţiunii împotriva ei 148
Guvernarea revoluţionară şi marile probleme, electorală şi ţărănească 150
Misiunea lui Suleiman Paşa şi instalarea locotenenţei domneşti 152
Înlăturarea regimului revoluţionar prin intervenţia străină 154
Partea a III-a. Revoluţia românilor din Imperiul habsburgic (1848-1849) 156
Împrejurările izbucnirii revoluţiei 156
Românii şi izbucnirea revoluţiilor în imperiu 156
A doua adunare de la Blaj, din 3/15 mai: începutul revoluţiei românilor din Transilvania 161
Revoluţia românilor din Transilvania în vara şi toamna lui 1848 168
Revoluţia românilor din Imperiu în etapa acţiunii militare: decembrie 1848 – iunie 1849 172
Însemnătatea şi semnificaţia revoluţiilor românilor de la 1848 176

VIII. Principatele Române în anii 1849-1859; războiul Crimeei şi Unirea Moldovei cu Ţara Românească 179
Reinstalarea regimului regulamentar 179
Domnitorii Convenţiei de la Balta Liman. Politica lor internă 180
Activitatea emigraţiei revoluţionare în străinătate, 1849-1853 182
Principatele Române şi războiul Crimeei 183
Congresul de la Paris şi problema Principatelor 186
Lansarea luptei pentru unire. Adunările ad-hoc 189
Convenţia de la Paris (19 august 1858) 193
Alegerea domnitorului unic şi triumful Unirii 194

IX. Principatele Unite în anii domniei lui Alexandru Ioan Cuza (1859-1866) 197
Obiectivele noii domnii şi ale societăţii româneşti 197
Recunoaşterea internaţională a dublei alegeri 197
Desăvârşirea unirii: ianuarie 1859 – ianuarie 1862 199

Epoca marilor reforme faza confruntărilor politice 201
Epoca marilor reforme: faza domniei personale 205
Slăbiciunile regimului domniei personale şi ofensiva adversarilor lui politici.
Detronarea lui Al.I. Cuza 208

X. Teritoriile româneşti aflate sub stăpânire străină, de la 1849 până în 1914 213
Partea I. Transilvania (1849-1890) 213
Transilvania în anii neoabsolutismului: 1848-1860 213
Perioada regimului liberal în Transilvania (1860-1867) 215
Banatul, Crişana şi Maramureşul în anii 1849-1867 219
Reacţia românilor la instaurarea dualismului şi tendinţele generale ale evoluţiilor economico-sociale în teritoriile româneşti în perioada 1867-1914 223
Lupta politică împotriva dualismului şi a urmărilor lui asupra intereselor naţionale, 1867-1890 227
Partea a II-a. Transilvania (1890-1914). Bucovina şi Basarabia între 1849-1914 232
Mişcarea memorandistă 232
Românii din Austro-Ungaria în anii 1900-1914 234
Bucovina (1849-1914) 238
Basarabia între 1856-1914 240

XI. România în anii 1866-1876 243
Aducerea principelui străin 243
Elaborarea şi votarea constituţiei din 1866. Conţinutul şi caracterul ei 248
Guvernările şi viaţa politică la începutul regimului constituţional, anii 1866-1869 253
Criza politică din 1870-1871 259
Viaţa politică în anii 1871-1876 263

XII. Dobândirea independenţei de stat a României (1877-1878) 269
Redeschiderea crizei orientale. Poziţia şi pregătirea diplomatică a României pentru proclamarea independenţei (1875-1877) 269
Participarea militară a României la războiul ruso-turc (1877-1878) 277
Tratatul de la San Stefano şi recunoaşterea independenţei statului român 281
Congresul de pace de la Berlin şi independenţa României 284

XIII. Politica externă a României independente, 1878-1914 289
Consolidarea independenţei de stat, 1878-1882 289
Aderarea României la Tripla Alianţă 294
Politica externă a României după 1883. Relaţiile cu ţările sud-est europene până în 1912 296
România şi războaiele balcanice, 1912-1913 301

XIV. Viaţa politică în România în anii 1878-1900 307
Marea guvernare liberală în anii 1878-1888 307
Viaţa politică românească în primul deceniu al independenţei 310
Guvernările perioadei 1888-1900 315
Noi idei şi orientări în politica românească după 1890 320

XV. Viaţa politică în România în anii 1900-1914 327
Guvernările perioadei 1900-1907 327
Răscoalele ţărăneşti din 1907 şi impactul lor imediat asupra vieţii politice 330
Guvernările liberale din anii 1907-1910 şi efectele politice ale răscoalelor ulterioare 334
Ultimele cabinete ale rotativei guvernamentale, 1910-1914. Iniţierea marilor reforme democratice 339

XVI. Evoluţia economică şi socială a României în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, până la primul război mondial 345
Trăsături generale 345
Evoluţia socială 345
Evoluţia economică 349

XVII. Cultura în a doua jumătate a secolului al XIX-lea şi la începutul secolului XX 355
Trăsături generale şi specificul fenomenului cultural 355
Literatura "direcţiei noi", spre vârsta ei clasică 356
Noile curente de idei şi dezvoltarea literaturii după 1900 360
Artele plastice şi arhitectura. Teatrul şi muzica 364
Învăţământul românesc şi ştiinţele 367
Istoria şi istoricii 370

XVIII. România în anii primului război mondial. Întregirea statului naţional 375
Partea I. România în anii neutralităţii: august 1914 - august 1916 375
Adoptarea poziţiei oficiale de neutralitate 375
Opinia publică românească, opoziţia neguvernamentală şi problema războiului 378
Presiunile externe şi politica guvernului Ion I.C. Brătianu 381
Pregătirile militare din anii de neutralitate 386
Încheierea tratatului de alianţă şi a convenţiei militare cu Antanta (4/17 august 1916) 389
Partea a II-a. România în război şi realizarea Marii Uniri 392
Campania militară din toamna lui 1916 392
România în anul 1917 395
România în 1918. Relaţiile cu centralii înaintea armistiţiului 400
Realizarea Marii Uniri. Crearea României întregite 408

Anexe 413

Bibliografie 463

Cuvânt înainte

Volumul de faţă reprezintă, aşa cum o spune şi titlul său, o sinteză a istoriei românilor în epoca modernă, până în 1918. Lucrarea este menită, cu alte cuvinte, să ofere puncte de reper în cunoaşterea şi abordarea principalelor evenimente şi probleme legate de începuturile modernizării societăţii româneşti, de evoluţia acestui proces până la limita menţionată.

Într-o vreme în care lucrările cu caracter special dedicate evenimentelor şi problemelor respective abundă, în care interpretările sunt pe cât de diverse, pe atât de înnoitoare, numărul sintezelor disponibile nu este deloc mare, încât socotim că volumul nostru poate umple un gol, atunci când e vorba mai ales de orientarea în problematica esenţială, ca şi de semnalarea bibliografiei mai recente şi, deopotrivă, mai semnificative. Referitor la punctele de vedere şi concluziile pe care le includem în această sinteză, precizăm că acestea se doresc menite să atragă mai curând atenţia asupra importanţei perioadei, asupra evenimentelor şi tendinţelor mai importante care au caracterizat istoria societăţii româneşti pe drumul modernizării, în secolul al XIX-lea, precum şi asupra densităţii chestiunilor ce se pot ridica, lucru firesc când este vorba despre o sinteză.

Nădăjduim, de asemenea, că, în acest fel, consultarea textului şi a bibliografiei selectate vor motiva o revenire la o lectură ulterioară, sporind astfel interesul cititorului pe mai departe.

Trebuie, de altfel, precizat că abundenţa de lucrări speciale la care ne-am referit deja ne-a impus o selecţie destul de dificilă a datelor şi aspectelor reţinute şi incluse aici. În general, am urmărit reţinerea doar a unui număr redus de date cronologice, care, peste o anumită limită, credem că îngreunează sesizarea esenţialului în procesul şi aşa complicat al modernizării. Este un proces care se desfăşoară pe toate planurile vieţii societăţii româneşti din secolul al XIX-lea, fără excepţie, într-o societate care trăieşte în contexte istorice diferite, o parte a românilor aflându-se sub mai multe stăpâniri străine, ceea ce implică oricum o destul de mare cantitate de date.

S-a stăruit, în consecinţă, pe reliefarea doar a acelor factori care au dat specificul procesului de modernizare al societăţii româneşti. Aspectele economice, sociale şi culturale, inevitabil foarte importante în cazul unei modernizări realizate de români cu sentimentul urgenţei şi importanţei ei decisive pentru viitorul lor, sunt totuşi mai puţin tratate decât am fi dorit, din motive ce ţin mai ales de lipsa spaţiului. Preferinţa pentru derularea proceselor politice este explicabilă doar în acest context. Se ţine cont de faptul că în evoluţia realităţii politice se reflectă mai toate procesele care, manifestându-se în domeniile specifice ale economiei, socialului şi culturii, îşi împletesc rezultantele în planul sensibil al acestei realităţi politice. Cum în epoca modernă evoluţia societăţii este marcată de procese care pretind antrenarea unor forţe economice mai ample, a mobilizării unor factori